

YAVUZ SULTAN SELİM'İN MATBU FARŞÇA DİVANİ İLE TARLAN TERCÜMESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

THE COMPARISON OF YAVUZ SULTAN SELIM'S PRINTED PERSIAN DIVAN AND TARLAN'S TRANSLATION

İbrahim KAYA*

Öz

Osmanlı hükümdarları arasında bir divan telif edecek kadar Farsçaya hakim olan Yavuz Sultan Selim'in farklı yedi adet yazma nüshadan oluşturulmuş divanı 1904 yılında Alman imparatorunun emriyle bastırılarak İkinci Abdülhamid'e hediye edilmiştir. Bu divanın Ali Nihat Tarlan tarafından yapılan Türkçe tercümesi ise 1946 yılında neşredilmiştir. Hem matbu Farsça divanda, hem de Türkçe tercümesinde problemler yerler bulunmaktadır. Bu makalede divanın oluşturulmasında esas alınan yazma nüshalar, bu nüshaların içerdiği şiir sayısı hakkında bilgi verildikten sonra divanda geçen nazım şekilleri hakkında bilgiler verilecek, daha sonra matbu Farsça metnin Tarlan tercümesiyle örtüşmediği hususlar ele alınacaktır. En sonunda ise Türkçe tercümede görülen belirgin özellikler ve problemler yerler bir kısım örneklerle gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yavuz Sultan Selim, Divan, Ali Nihat Tarlan, Karşılaştırma.

Abstract

Among the Ottoman sovereigns, Yavuz Sultan Selim, who is talented enough to write poetry in Persian, has written the Persian divan. This Divan created by Paul Horn from different copies of Divans and was printed in Berlin at 1904 on the orders of the German emperor and was gift to II. Abdulhamid. The Turkish translation of this divan by Ali Nihat Tarlan was published in 1946. There are problematic places in both printed Persian language and Turkish translation. In this article, it will be given information about the manuscripts which are taken as basis in the creation of the divan and the number of poems contained in these copies, then will be informed about the verse forms in the Divan. In the end, the obvious features and problematic places in Turkish translation will be shown with some examples.

Keywords: Yavuz Sultan Selim, Divan, Ali Nihat Tarlan, The Comparison.

Giriş

Osmanlı hükümdarları arasında yetişen şairlerin arasında Yavuz Sultan Selim'in ayrıcalıklı bir konumda olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu hükümdar tarafından telif edilen ve 1904 yılında Alman İmparatorunun emriyle Paul Horn tarafından en kapsamlı baskısı yapılan Farsça divan tıpkıbasımı yapılarak araştırmacıların çabuk ulaşabileceği bir konuma yükseltilmiştir. Ali Nihat Tarlan bu matbu nüshayı esas alarak Farsça divanı başarılı bir şekilde Türkçeye tercüme etmiştir. Tercüme edilen divanın önsözünde Tarlan şu bilgileri vermektedir:

"Bu tercümede; 1904 senesinde Strasburg üniversitesi Şark dilleri profesörü (Paul Horn) tarafından yedi nüsha karşılaştırılarak vücuda getirilen ve Almanya imparatoru İkinci Vilhelm'in emriyle Berlin Devlet matbaasında gayet nefis bir şekilde tabettirilip İkinci Abdülhamid'e hediye edilen nüsha esas ittihaz edilmiştir. Tereddüt ettiğimiz bazı noktaları Millet kütüphanesindeki nüsha ile karşılaştırdık." (Tarlan, 1946, 5).

Farsça divanın matbu nüshasının birinci sayfasında divanın Alman imparatorunun emriyle 7 nüsha esas alınarak doğu dilleri profesörü tarafından hazırlanıp 1904 yılında Berlin'de basıldığını ifade eden Farsça kısa bir metin bulunmaktadır. İkinci sayfada *İfâde-i Nâşir* başlığı altında iki sayfalık Türkçe bir kısım mevcuttur. Sade bir Türkçeye yazılan bu kısmın dil özellikleri korunarak çeviriyazı alfabesine aktarılmadan verilmesi faydalı olacaktır:

İfâde-i Nâşir

Selâtin-i sâlife-i 'Osmâniye hazarâtının üdebâ ve şu'arâyı himâyeye emrindeki 'uluvv-i himmetleri ve hattâ müşârun-ileyhim hazarâtından ba'zılarının bi'z-zât inşâd-ı şi'ir husûsında perverde buyurdukları meyl ü rağbet ma'lûm u müselle-i enâmdır. Ez-cümle Sultân Selîm Hân-ı Evvel hazretlerinin zâde-i tab'-ı büleğâ-pesendâneleri olan

* Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı.

eş'âr-ı letâfet-âsârları kendülerini melikü'ş-su'arâ nâmıyla yâd u tezkîre ve 'Kelâmü'l-mülûki mülûkü'l-keâm' tavsîfiyle tevfir u tebcîle vesîle-i celîle olmuş ve târih-i edebiyâtda pek parlak bir mevki-i mümtâz ihrâz buyurmuş olan hâkân-ı müşârün-ileyh hazretleri dîvân-ı eş'ârının mükemmel sûretde tedvîn u temsîli öteden beri beyne'l-üdebâ ârzû olunmakda bulunmasına binâ'en bu kerre işbu dîvân-ı belâgat-beyânın Almanya devleti matba'a-ı resmîyesinde tab' olunarak sülâle-i tâhire-i âli 'Osmân'ın hayru'l-halefi ve taht-ı 'âlî-baht-ı saltanat-ı seniyyenin câlis-i zî-şerefi, hâmi-i mu'azzam-ı 'ulûm u fûnûn şevketlü 'Abdülhamîd Hân-ı Sâni hazretlerine takdîm u ihdâ olunması Almanya imparatoru haşmetlü İkinci Vilhelm hazretleri tarafından emr u tensîb buyurulmuştur.

Hâkân-ı müşârün-ileyh Sultân Selîm-i Evvel hazretleri dîvânının Berlin'de kâ'in Prusya hükûmeti kütübhâne-i kralîsinde mahfûz-ı mahfaza-i tekrîm olan nüsha-i nefîsesi ve Londra'da Müze Britanik'de ve Upsala şehri kütübhâne-i kralîsinde ve Dersa'âdet'de Hamîdiyye ve Es'ad Efendi ve Fâtih kütübhanelerinde mevcûd olan yazma nüshaları nâşir-i kitâb tarafından tedkîk u tetebbu' edilmiş ve Nûru'osmânî ile 'Âtf Efendi kütübhanelerindeki nüshaların rü'yet ü mütâla'ası için dahi 1899 sene-i milâdiyesinde nâşir-i mûmâ-ileyh Dersâ'âdet'de teşebbûsâtta bulunmuş ise de teyessür-nümâ-yı husûl olamayup Paris kütübhâne-i millisinde mevcûd bulunan nüshanın müsteşrik-i şehîr Mösyö Hoart tarafından mukâbelesine himmet olunmuş ve zâten eş'âr-ı mezkûrenin nüsa-hı sâ'iresinin mevcûdiyeti dahi gayr-i ma'rûf bulunmuş olup hâkân-ı müşârün-ileyh hazretlerinin sâ'ir ba'zı perâkende eş'ârı dahi 1292 sene-i hicriyesinde Dersa'âdet'de tab' olunan Tayyârzâde Ahmed 'Atâ târihinin dördüncü cildinde mevcûddur.

Nüsa-hı mezkûrenin ba'zılarında mevcûd olan eş'âr digerlerinde görülememiş olduğu gibi sûret-i tertîbleri dahi mütehâlif idüğinden zikr u ta'dâd idilen me'hazlerden Sultân Selîm-i Evvel hazretlerinin 305 kıt'a âsâr-ı manzûmeleri cem' idilebilmiş ve kâfiyelere göre hurûf-ı hecâ tertîbi üzere tab' itdirilüp nüshalarda tesâdüf idilen tehâlûf-i ifâdâtın en mühimleri dahi ayruca zikr u beyân idilerek bu sûretle nüsa-hı mevcûdenin hiç birinin kâmilen muhtevî olamadığı 305 'aded eş'ârdan mürekkeb bir eser vücûda getirilmiştir. Bu dîvânın bu sûretle sâha-ârây-ı intişâr olması şehriyâr-ı a'zam Sultân 'Abdülhamîd Hân-ı Sâni hazretlerinin muhibb-i hâlisleri imparator-ı müşârün-ileyh hazretlerinin bu bâbdaki teşvikât-ı muhabbet-güsterâne-i celîle-i haşmet-penâhileri âsârından olmağla nâşiri dahi bu münâsebet-i hasene ile bir hizmet-i müstevcibü'ş-şerefin ifâsına muvaffak olduğundan tolayı iktisâb-ı mefharet-i bî-pâyân eyler.

Matbu divanın sonunda *Mutâbakat-ı Nüsa-h* başlığı altında 2 sayfadan müteşekkil bir tablo bulunmaktadır. Bu tablo divandaki şiirlerin hangi nüshalarda bulunduğu ile ilgili rakamsal veriler içermektedir. Daha sonra *Tehâlûf-i Nüsa-h* başlığı altında şiir metninde parantez içerisinde rakam konularak belirtilen kelime veya kelime gruplarıyla ilgili, nüshalar arasındaki farklılıkları gösteren iki sayfa tutarında bir kısım mevcuttur.

1) Nüshalar Hakkında Maddî Bilgiler

Matbu Yavuz Divanı neşrinde nüshaları göstermek için kısaltma olarak bazı harfler konulmuştur. Bunlar nüshanın bulunduğu kütüphanenin baş harflerine tekabül etmektedir. A harfiyle gösterdiğimiz 'Atâ tarihi için kısaltma olarak aynı harfi kullanılmış, Upsala nüshasını göstermek için ise vâv harfi konulmuştur. Her ne kadar kelime elif harfiyle başlasa da aynı harfle başlayan Es'ad Efendi nüshasıyla karışmaması için böyle bir tercihte bulunulduğu anlaşılmaktadır. Bu nüsha aşağıda U harfiyle gösterilmiştir. Hangi nüshada hangi şiirlerin bulunduğunu gösteren bir tablo matbu divanın 129. sayfasında *Mutâbakat-ı Nüsa-h* başlığı ile gösterilmiştir. Nüshalarla ilgili rakamsal veriler şu şekildedir:

A: 'Atâ Târîhi: 2 gazel, 1 kaside ve 1 tahmis içermektedir.

B: Berlin Kütübhanesi: Bünyesinde 230 şiir barındırmaktadır. 1 gazel sadece bu nüshada bulunmaktadır.

E: Es'ad Efendi Kütübhanesi: 232 şiir içermektedir. 14 gazel sadece bu nüshada bulunmaktadır

F: Fâtih Kütübhanesi: Hepsî de gazel olan 8 şiirden müteşekkildir.

¹ Padişahların sözleri sözlerin padişahıdır.

H: Hamîdiyye Kütübhânesi: 148 şiir içermektedir.

L: Londra Kütübhânesi: 233 şiir içermektedir. 4 gazel sadece bu nüshada bulunmaktadır.

P: Paris Kütübhânesi: 142 şiir içermektedir. 19 gazel ve 1 kaside sadece bu nüshada bulunmaktadır.

U: Upsala Kütübhânesi: 27 şiir içermektedir. 8 gazel sadece bu nüshada bulunmaktadır.

Yavuz Sultan Selim Divanı'nın Türkiye kütüphanelerinde toplam 18 adet yazma nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalar hakkında ayrıntılı bilgi Aydın tarafından hazırlanan Yüksek Lisans tezinde verilmiştir (2016, 12-16).

Ayrıca şu bilgileri de ilave etmekte fayda vardır. Yavuz Divanı ilk olarak 1306/1888-89 senesinde İstanbul'da Hüseyin Hilmi tarafından yayıma hazırlanarak basılmıştır. Bu eserde sırasıyla 2 münacat, 1 naat, 102 gazel ve 1 naat-ı Nebevî bulunmaktadır (Aydın, 2016, 12). Yavuz Sultan Selim'in Farsça şiirlerinin bir kısmının tercümesini içeren ve Şeyh Vasfi tarafından yazılan *Bârîka* isimli eser ise 1308/1890-91 yılında basılmıştır. Bu eser 2015 yılında iki farklı yazar tarafından yayıma hazırlanarak tekrar basılmıştır. Manastırlı Dâniş Ahmed Efendi tarafından telif edilen *Destâvîz-i Dâniş* isimli şerh 1306 yılında basılan matbu nüshayı esas almıştır (Aydın, 2016, 19). Bu şerh hakkında iki adet Yüksek Lisans tezi yapılmıştır. Bu şerh içerdiği şiirlerin sayısı bakımından eksik bir konumda olduğu gibi ayrıca gazellerdeki beyit sayıları bakımından da eksik konumdadır. Söz gelimi matbu metindeki 305 nolu kaside 29 beyit olduğu halde bu kaside *Destâvîz-i Dâniş*'te 20 beyitten ibarettir. Bu da şerh için esas alınan metnin bir hayli eksik olduğunu göstermektedir².

2) Divanda Geçen Nazım Şekilleri

Yavuz Divanı'nda en başında 18 beyitlik bir tevhid manzumesi, ikinci olarak 9 beyitlik bir naat, üçüncü olarak 9 beyitlik bir tevhid manzumesi, dördüncü olarak terki-i bend nazım şekliyle yazılmış 5 bentlik bir naat bulunmaktadır. Gazel nazım şekliyle yazılan ilk üç şiir ve ondan sonraki terki-i bend gazeliyyât başlığından önce konulmuşlardır. Gazeller alfabetik olarak sıralanmıştır. 225 nolu şiir Tahmîs-i Gazel-i Mevlânâ 'Abdurrahmân-ı Câmî başlığını taşımaktadır ve mîm harfinde yazılan gazeller arasına konulmuştur. Kaside nazım şekliyle yazılan 304 ve 305 nolu şiirler yâ harfiyle yazılan gazellerin sonuna konulmuştur. Bunlardan 304 nolu kaside 56 beyit, 305 nolu kaside ise 29 beyitten müteşekkildir. Divanda bunların hangi nazım şekliyle yazıldığını gösteren bir ifade bulunmamasına karşılık Tarlan tercümesinde bu şiirlerin başına kaside yazılarak nazım şekli belirtilmiştir. Dolayısıyla divandaki 305 adet şiirden ikisi kaside, biri terki-i bend, biri tahmis, kalan 301 şiir ise gazel nazım şekliyle yazılmıştır. Şunu da belirtmek gerek ki şiirlerin sıralanması nazım şekillerine göre yapılmamış, şiirler 1'den başlayarak 305'e kadar numaralandırılmıştır. Aynı numaralandırma ve sıralama Tarlan tercümesinde de korunmaktadır. İlave olarak Tarlan tercümesinde beyitlerin başında da kaçınıcı beyit olduğunu gösteren rakam konulmuştur.

3) Tarlan Tercümesinde Bulunmayan Beyitler

Tarlan her ne kadar matbu nüshayı esas aldığı, tereddüt ettiği yerlerde Millet kütüphanesindeki nüsha ile karşılaştırdığını belirtse de matbu nüshadaki aşağıdaki beyitler divanın Türkçe tercümesinde bulunmamaktadır. Beyitlerden sonra parantez içerisinde gösterilen birinci rakam şiirin numarasını, ikinci rakam ise beytin numarasını göstermektedir. Sözelimi beyitten sonra parantez içerisinde (6/6) yazılmış ise bu onun 6 nolu şiirin 6. beyti olduğunu göstermektedir. Tarlan tercümesinde bulunmayan beyitler ve tercümeleri şu şekildedir:

1.

Gehî k'ez-nâz hâhed tâze nahl-i cism u cânem-râ
Gul-i 'ayşem nişân-ı kevkeb-i dendân-ı û bâdâ (6/6)

Bazen nazdan dolayı taze ten ve can fidanımı istiyor. Hayatımın gülü onun yıldız misali dişlerine bir nişan olsun.

2.

Selîm ez-dil tuvân der-kûy-ı ân meh sâht sad hâne
Zi-bes k'ender-ser-i kûyeş dil-i bî-hânumân gum şud (103/7)

Selîm, o ay yüzlü sevgilinin köyünde gönülden yüz ev yapabilirsin. Hanümanı olmayan gönlün onun köyünün kenarında kaybolduğunu dikkate al da ev yapmaya bak.

3.

Ez-Suheyl-i tal'atet dârem umîd-i pertevî
K'ez-şeref şebhâ be-pehlû galta çun meh mî-revem (229/2)

² Hacim bakımından küçük olması yanında metnin okunuşu ve şerhi hususunda eserin taşıdığı problemliler bir hayli fazladır. Bu husus ayrı bir makaleye konu olacak kadar geniş olduğu için şimdilik ayrıntıya girilmeyecektir.

Yüzünün Süheyl'inden bir ışık ümidim var. Bu şereften dolayı geceleri ay gibi dönüp duruyorum.

4.

Dâghâ-yı tâze dârem her ki âyed ber-serem

Merdumî mî-hâhemeş kerden be-nânî sûhte (277/5)

Taze yaralarım var. Yanıbaşımaya gelen herkese yanmış ekmek ikram ederek iyilik yapmak istiyorum.

("Be-nânî" kelimesinin başında bulunan ön ek asıl kelimedenden sayılmak suretiyle "benânî sûhte" "yanmış parmak uçları" şeklinde de bir anlam düşünülebilir.)

5.

Goftî Selîm-i haste-ten dâd ez-ki dârî gû be-men

Ey husrev-i şîrîn-dehen dâd ez-tu dârem dâd dih (281/6)

Demışsin ki ey hasta tenli Selim, kimden adalet istediğini bana söyle. Ey ağzı tatlı güzellerin padişahı, senden hakkımı istiyorum, hakkımı ver.

6.

Hâk-râ bâ-mihr u meh der-hande mî-bînem çu gul

Tâ tu der-sahn-ı çemen âb-ı dehân endâhtî (287/4)

Sen çimenliğe ağız suyunu akıttığından beri toprağı ay ve güneşle gül gibi gülümsemiş bir halde görüyorum.

Ayrıca 305 nolu kasidede geçen

Ahvâl-i mâ vu dil hem hâhîm kerd 'arza

Feryâd ger koned gûş sultân-ı kâmkârî (305/8)

beytinin anlamı "Talih ve ululuk sultanı, mülk ve devlet hakanı... Her müzün (?) halini arzedeceğiz." şeklinde eksik ve kısmen yanlış yazılmıştır. Bunun bir baskı hatası olduğu açıktır. Bir alttaki beyitle karıştırılmıştır. Beytin tercümesi şu şekildedir: "Şayet gönlü muradına kavuşan hükümdar bize kulak verirse ona hem kendimizin hem de gönlün halini arz edeceğiz."

4) Matbu Nüshada Görünen Problemliler

Oldukça emek verilerek hazırlanan matbu nüshada bazı kelimelerin Tarlan tercümesiyle karşılaştırıldığında yanlış veya farklı okunduğu görülmektedir. Tarlan tercümesiyle farklılık gösteren yerler sayıca daha çok olsa da sehiv eseri olduğu belirgin olan yerler aşağıda gösterilmiştir. Bir kısım örneklerde ise her iki okunuşta doğruluk payı bulunabileceği görülebilmektedir. Beyitten sonra verilen anlam Tarlan tercümesinden alınmıştır. Problemliler koyu karakterle gösterilmiştir. Tarlan'ın metni nasıl okuduğuna beytin tercümesinden yola çıkılarak ulaşılmaya çalışılmıştır. Her iki eserde şiir numaraları ve beyit sayıları birbiriyle aynı olduğu için sadece şiirden sonra metnin geçtiği yer gösterilecektir. Beyitten sonra verilen anlamlar Tarlan tercümesinden alıntılanmıştır. Bu kısımlar farklı bir boyutta gösterilerek trnak işareti fazlalığının önüne geçilmiştir.

1.

Misl-i Mûsâ be-ser-i Tûr tu-râ sad 'âşık

Ber-zebân lâne vu bî-huş şude der-âlâyî (1/10)

Tur dağındaki Musa gibi **dili tutulmuş** ve kendinden geçmiş yüzlerce âşıkın vardır.

Tarlan tercümesinden bu kelimenin "dili tutulmuş, dilsiz" anlamına gelen "**lâl**" şeklinde okunması gerektiği anlaşılmaktadır. "Yuva" anlamına gelen "lâne" kelimesinin metinle bir ilgisi bulunmamaktadır.

2.

Ey Selîm ân mâh bî-mihr'est ez-gerdûn me-nâl

Nîst çendân curm **baht u tâli'-i seyyâre-râ** (24/7)

Ey Selîm, o ay yüzlü dilberin gönlünde muhabbet yoktur. Felekten hiç şikâyet etme.

Bahtın, talihin, yıldızın bu derece büyük günahı olamaz.

Tarlan hocanın bu kısmı bir atıf grubu olarak "**baht u tâli' u seyyâre**" şeklinde okuduğu anlaşılmaktadır. Bu okuyuşun anlam açısından daha tutarlı olduğu söylenebilir.

3.

Bâ-hecr hoş-dil u **be-mey u durd** serhoşem

Men nîstem Selîm mukayyed be-tâc u taht (45/5)

Hicran ile gönlüm hoştur, **derd şarabiyle** de sarhoşum. Selîm, ben tac u tahta bağlı adam değilim.

Tarlan bu kısmı "**be-mey-i derd**" şeklinde anlamlandırmıştır. Matbu nüshaya göre anlam "şarap ve tortuyla sarhoşum" şeklindedir.

4.

Kıssa-i Ferhâd u Mecnûn çend ber-men **hândend**

K'ân heme yek şemme ez-hâl-i perişân-ı men'est (54/3)

Metinde "hândend" şeklinde yazılan kelime "hânde-end" şeklinde yazılıysaydı anlam açısından fazla bir değişiklik olmayacağı gibi nûn'la biten hecelerin birbuçuk hece sayılmaması dikkate alındığında imâle yapılması gibi bir külfete de gerek kalmayacaktı.

5.

Tâ merâ âmed nazar âyine-i tal'at-i û'st (58/6)

Gazelin tamamı "fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün" şeklinde yazıldığı dikkate alındığında mısra da vezin problemi olduğu görülmektedir.

6.

Be-mulk-i 'ışk giriftem zi-şark u garb harâc

Şeh-i sipâh-ı gamem nîst bâkem ez-Leylâc (73/1)

Aşk mülkünde şarktan, garptan haraç aldım. Gam askerinin padişahıyım. Leclâc'dan (meşhur kumarbaz) korkum yoktur.

Tarlan'ın Leclâc şeklinde okuduğu bu kelime matbu metinde Leylâc şeklinde bulunmaktadır. Dihhudâ'da kelime Leylâc şeklindedir, leclâc ise "tutuk konuşan kimse" anlamına gelmektedir. Kanar sözlüğünde ise Leclâc kelimesine hem "tutuk konuşan" hem de "kumarda varını yoğunu kaybeden meşhur bir kumarbaz" şeklinde iki anlam verilmektedir.

7.

Pur nûr cân-ı ân-ki zi-tavr-ı kemâl-i 'ışk

Mûsâ-sıfat be-hâl-i **berâyî** terâne zed (98/3)

Musa Tûr dağı üzerinde Allah'tan kendisine görünmesini istemişti. Kemal-i aşk Tûr'u üzerine, Musa gibi senden didâr istemeyen âşkın camı hakikaten nur ile doludur.

Matbu metinde bu kelimenin okunuşu hususunda nüsha farklılıkları "berây-ı; terânî" şeklinde verilmektedir. Kelimenin Allah'ın cemalini görmek isteyen ve "beni göremezsin" cevabını alan Hz. Musa ile ilgisi düşünüldünce ayette geçen kelimeye atıfa bulunan ve dipnotta gösterilen "terânî" şekli daha tutarlı kabul edilebilir.

8.

Be-tîr-i gamze ey âfet çirâ çendîn dihî sehmem

Selîmî **ez-'inâyet** çun be-katl-i hîş kâ'il şud (102/5)

Kâfir, niçin bir gamze oku ile beni bu kadar tehdit ediyorsun? Mademki Selîmî, **senin itabın yüzünden** öldürülmesine razı olmuştur.

Birinci mısradaki "âfet" kelimesi başka bir nüshada "kâfer" şeklinde, "sehmem" kelimesi ise "vehmem" şeklinde yazılmıştır. Bu farklılıklar birbirine yakın anlamlar içermektedir. İkinci mısra da geçen "**ez-'inâyet**" kelimesi Tarlan tarafından "**ez-'itâbet**" şeklinde okunmuştur. Âşığın sevgili yolunda ölmeyi kendisi için bir inayet/lütuf olarak gördüğü, dolayısıyla her iki şeklin de anlamca tutarlı olduğu düşünülebilir.

9.

Hoş buved 'âşık-kuşî-i ebrûyeş ammâ merâ

Bi'llâh **usturlâb**-ı ân zulf-i perişân mî-kuşed (113/3)

Kaşının âşığı öldürmesi güzel oluyor ama billah beni o perişan zülfün **ıstırabı** öldürüyor.

İkinci mısra da geçen "bi'llâh" kelimesi başka bir nüshada "bâ-meh" şeklinde bulunmaktadır. Tarlan'ın verdiği anlamdan yola çıkarak onun "usturlâb" kelimesini "ıstırab" şeklinde okuduğunu söyleyebiliriz. Yıldızların dünyadan uzaklıklarını ölçmek için eskiden yapılan usturlâb aletiyle münecimler insanların talihlerini okuduklarını iddia eder ve gelecekte haberler verirlermiş. Hilâle benzeyen kaşlar,

dolunaya benzeyen yüz dikkate alındığında şairin bu kelimeleri seçerek kullandığı sonucuna ulaşmak daha doğru görünmektedir.

10.

Serv u semen be-kadd-i tu **mânend-i** rûy-i tu

Ger serv bâ-kulâh u semen der-kabâ buved (122/2)

Eğer servi, başına serpuş geçirse senin boyuna, beyaz gül de elbise giyse senin yanağına benzeyebilir.

Beyitteki yanlışın anlaşılabilmesi için matbu metindeki şu imla özelliğinin bilinmesi gerekmektedir. Matbu metinde kelimeler arasında tamlama bulunuyorsa son harfe esre hareke konulmuş, böylece okuyucunun metni daha çabuk anlamasına katkıda bulunulmak istenilmiştir. Burada da “mânend” kelimesinin son harfine esre konulmuş, dolayısıyla kelime grubu “senin yüzün gibi” anlamına gelen “mânend-i rûy-i tu” şeklini almıştır. “Gibi” anlamına gelen “mânend” edatı isimlerin başına gelirse onunla tamlama oluşturmaktadır. Halbuki burada kelime “gibi” anlamındaki edat değil, aynı şekilde yazılan ve “benzerler” anlamına gelen “mânend” fiilidir. “Benzemek” anlamındaki “mânisten” fiilinin hal kökü “mân” şeklindedir ve fiilin geniş zamanının çekiminde üçüncü çoğul şahıs “mânend” şeklini almaktadır.

Tarlan’ın tercümesinden anlaşılacağı gibi beyitte müretteb leff ü neşir vardır. Şiirde vezin gereği yapılan takdim tehirlerin müsteşriki yanılığa düşürdüğü söylenebilir. Takdim tehir olmasa idi birinci mısra “Serv u semen be-kadd u rûy-i tu mânend” şeklini alacaktı ve anlam “Servi ve beyaz gül senin boyuna ve yüzüne benzerler/benzeyebilirler” şeklinde daha açık olarak görülebilecekti. İkinci mısra şart cümlesi olduğu için anlamca birinci mısradan önce düşünülmalıdır.

11.

Nâm-ı devâm ber be-Selîmî ki sabr bih

Rencûr-ı ‘ışk-râ ki nazar ber-devâ buved (122/9)

Selîmî’ye **ilâç adını anma**; zira gözünü ilâca diken aşk hastasına sabır çok iyi gelir.

Tarlan’ın tercümesinden yola çıkılarak onun bu kısmı “**Nâm-ı devâ me-ber**” şeklinde okuduğu anlaşılmaktadır. Matbu metindeki kısmın anlamca tutarlı bir tarafı bulunmamaktadır.

12.

Be-derdmendî-i hod hoş-dilem ki der-reh-i ‘ışk

Belâ vu gam be-dil-i derdmend **pîş** âyed (139/4)

Dertli gönlümden çok memnunum. Zira aşk yolunda dertli gönüle **daha ziyade** belâ ve gam gelir.

Her iki okunuş birbirine yakın anlamlar içermektedir. Tarlan’ın bu kelimeyi “daha fazla, çok” anlamına gelen “**bîş**” şeklinde okuması daha tutarlı görünmektedir.

13.

Be-**dâd-ı** ‘ayş egerçi mândem ez-menzil hoşem cânâ

Ki ber-hâk-i ser-i kûy-ı tu bârî menzîlî dârem (217/3)

Zevk ve safa **menziline** varamayıp geri kaldımsa, sevgilim, memnunum. Zira hiç olmazsa senin diyarının toprağı üzerinde konakladım.

Tarlan’ın bu kelimeyi “dâr-ı” şeklinde okuduğu anlaşılmaktadır. “Dâd” şeklinde okununca tamlama “zevk ve safanın hakkını vermek için” şeklinde anlam kazanmaktadır. Bu şeklin daha tutarlı olduğu söylenebilir.

14.

Bi-ber yek reh be-**hâl-i kûy-ı** ân mâhem diğeri yâ Rab

Revâ ne-bved ki der-deşt u beyâbân bî-kefen mîrem (219/5)

Yarabbi! Beni bir kere daha o ay yüzlü sevgilimin ipeklere benzeyen diyarına götür.

Dağda bayırda böyle kefensiz ölüp kalmam reva değildir.

Tarlan tercümesinde beyte anlam verildiği yerde dipnotta şu açıklamalar bulunmaktadır: “Metinde “hâl-i kûy” yazıyorsa da “**hâk-i kûy**” olması daha muhtemeldir. Hâl’in bir mânası da ipekli kumaştır. İkinci mısradaki kefen kelimesi hâl’e daha uyuyorsa da şair diğer birkaç yerde sevgilinin diyarının toprağından kefen istediğine göre (hâk-i kûy) daha doğru olacaktır.”

15.

Ân **zuhre-i çîn** k'ez-ruh-ı zîbâ çu Suheyl' est
Hurşîd konem yâ meh-i tâbân lakab-ı û (266/3)

Güzel yanağı ile Süheyl yıldızına benzeyen o **Zühre alınlı** dilbere güneş mi diyeyim,
ay mı diyeyim şaşırırım!

Tarlan'ın koyu gösterilen kısmı tamlama olarak değil "Zühre alınlı" anlamına gelen "Zuhre-cebîn" şeklinde okuduğu tercümeden anlaşılmaktadır. Matbu metnin tutarsız bir yapıda olduğu görülmektedir.

16.

Pâkî ân nev' ki **'aybet** be-hiyânet bâşed
Ger be-hâtır guzerânem sıfat-ı pâkî-i tu (272/4)

O kadar temiz o kadar her fenalıktan münezzehsin ki bu temizliğini gönlümden
geçirmek bile sana karşı haincesine **gıybet** etmek gibi geliyor.

"Gıybet" kelimesindeki gayn harfinin noktasının konulmamasıyla kelime "'aybet" şeklini almıştır. Bu şekilde okununca kelime hem "senin aybın/kusurun" hem de "seni ayıplamak, sana kusur bulmak" şeklinde iki ihtimalli bir anlam kazanmaktadır. O zaman anlam " O kadar temizsin ki şayet sana kusur bulmak için gönlümden senin temiz sıfatlarını/özelliklerini geçirsem bu durum hiyanet gibidir." şeklini almaktadır.

17.

Çunân hâhem ki bûsem pây-ı ân serv-i hurâmân-râ
Ki nî dâmen buved vâkif ne-gerded **pîr-i men** âgeh (282/2)

O salınarak yürüyen servinin ayağını öyle öpmek istiyorum ki ne eteği ne **gömleği**
bunu hissetsin.

Tarlanın "pîr-i men" tamlamasını tek bir kelime olarak "pîrehen" şeklinde okuduğu anlaşılmaktadır. Bu şeklin daha tutarlı olduğu açıktır. Matbu metne göre anlam "ne etek, ne de pîrim bunu hissetsin" şeklindedir.

18.

Ez-leb-i şîrîn u çâh-ı gâbgâbet hemçün turunc
Rûh bahşî 'İsî vu sad Yûsuf-ı Ken'ân şudî (293/2)

Tatlı dudağından ve turunc gibi gerdanının çukurundan Hazret-i İsa'ya ve Hazret-i
Yusuf'a ruh verdin.

Metin "rûh bahşî" olarak yazılmış, dipnotta ise nüshaların tamamının "**rûh-bahş-i**" olduğu belirtilmiştir. Müsteşrik yanlış olduğunu düşündüğü mısrayı tamire teşebbüs ederek böyle bir şekli tercih etmiştir. Bu şekilde mısranın anlamı "İsa'ya can bağışlarsın ve yüz/yüzlerce Kenanlı Yusuf oldun, yani yüz Yusuf gibi güzelliğe sahipsin" şeklini almaktadır. Bu durumda ise birbirine atfedilen fiiller arasında (bağışlarsın, oldun) zaman bakımından uyumsuzluk olmaktadır.

19.

Âfitâb-ı 'âlemî **ber-mâtemî tâbî** demî
Zerre-perver şev zi-mazlûmân cudâyî tâ-be-key (295/2)

Âlemin güneşisin; fakat bir lâhza **bizi nurlandırmıyorsun**. Zerre gibi hakir olan
aşıkları düşün, koru. Zulmüne uğrayanlardan niye böyle uzak kalıyorsun?

Tarlan'ın verdiği anlamdan yola çıkılarak bu kısmın "**ber-mâ ne-mî-tâbî**" şeklinde okunduğu anlaşılmaktadır. Matbu metin "matem üzerine bir lahza ışık verirsin" şeklinde tutarsız bir anlam taşımaktadır.

20.

K'ez-nûr-ı husn-i mâh ruhet ânçunân şevved
K'âyîne key koned be-seher mihr-i enveriş (304/53)

Onun ay yüzü güzellik nuru ile öyle parlansın ki her seher parlak güneş ona **âyinelik**
etsin.

Bu beyitteki yanlış okunuşun anlaşılması için matbu metnin imlasiyle ilgili şu bilgileri bilmek gerekmektedir. Matbu metinde kef harfinin "k" veya "g" şeklinde okunacağı okuyucuya bırakılmamış, son

dönem Omanlıca metinlerinde görülen ve nazal nûn'u göstermek için kef harfi üzerine konulan üç noktaya benzer bir uygulamaya gidilmiş, "g" olarak okunması gereken yerlerde kef harfinin üzerine üç nokta konulmuştur. Bu noktaların konulması okuyucuya kelimenin okunuşu ve anlamı hususunda kolaylık sağlamaktadır. Yukardaki beyitte ise böyle bir nokta konulmadığı için kelimenin "**K'âyîne key**" şeklinde okunduğu görülmektedir. Aslında kelime Tarlan tercümesinde de görüldüğü gibi "âyinelik" anlamına gelen "**K'âyîneği**" şeklinde yazılmalıydı. Matbu metne göre beytin anlamı "Onun ay yüzü güzellik nuru ile öyle parlasm ki her seher parlak güneş ona **nasıl ayna** olur?" şeklini almaktadır ki anlamca tutarsız bir yapıdadır.

21.

Cân kerd şikâyet zi-gameş bî-gamîş geşt

Hakk-ı nemek-i yâr-ı vefâ-dâr girifteş (170/3)

Gamdan şikâyet eden canı onun aşkının ıstırabından kurtulmak **öldürür**. Vefalı yârin tuz ekmek hakkı nihayet tesirini gösterdi.

Yukarıda ifade edildiği gibi matbu metinde kef harfinin üzerine üç nokta konularak "g" olarak okunması gerektiği belirtilmekteydi. Burada da koyu yazılan kelimedeki kef harfinin üzerine üç nokta konulmuştur. Tarlan'ın verdiği anlamdan yola çıkarak onun bu fiili "oldu, döndü" anlamına gelen "geşt" şeklinde değil "öldürdü" anlamına gelen "**kuşt**" şeklinde okuduğu anlaşılmaktadır. "Geşt" şeklindeki okuyuşa göre mısranın anlamı "Can gamdan şikâyet etti, gamsız oldu" şeklini alsa da burada "-ş" zahirinin nereye ait olduğu belirsizdir. Mısrada fiilden sonra gelmesi gereken zamirin eski şiirde sıkça görüldüğü üzere vezin gereği isme bitiştiği dikkate alındığında asıl yapının "gamsızlık onu öldürdü" anlamına gelen "bî-gamî kuşt-eş" şeklinde olması anlamca tutarlı görünmektedir.

22.

Terkib-i bend nazım şekliyle yazılan 4 nolu şiirin başına Tercî-i bend yazılması da metinde karşımıza çıkan sehivler arasındadır. Çünkü beş bendden oluşan bu şiirde tekrarlanan vasita beyti bulunmamaktadır.

5) Tarlan Tercümesi Hakkında Bazı Görüş ve Öneriler

Dilin ana kullanıcıları tarafından yazılmayan bir metnin tercümesinin dilin aslı kullanıcıları tarafından yazılan metne göre daha zor bir süreç olduğu aşikârdır. Hele bu metin şiir olursa süreç daha zor bir şekil alır. Tarlan'ın böyle bir metnin tercüme edilmesi görevini hakkıyla yerini getirdiği tartışma kabul etmez. Tercüme metninde bazen metne sıkı sıkıya bağlı kalınmadığı, serbest bir üslup kullanıldığı da görülmektedir. Zaten bu husus işin tabiatında bulunmaktadır. Aşağıda bu tercümeyle ilgili özelliklerin daha iyi görülmesi açısından bir kısım örnekler verilecek, tercüme metninde problem olduğu kabul edilen durumlar hakkında kısa açıklamalarda bulunulacaktır. Problemler yer yer koyu karakterle gösterilecektir. Sıkça tırnak işareti kullanılmamak için beyit ve Tarlan tarafından verilen anlam normal sayfa boyutundan farklı şekilde gösterilmiştir

1.

Zi-rûy-ı merdumî her rûz çeşmeş mî-kuşed zârem

Çi gûyem 'işvehâ-yı ebruvân-ı çun hilâleş-râ (14/4)

Onun hilâl gibi kaşlarımın cilvelerinden bahsettiğim her gün, gözü beni insaniyet namına (kerem ü ihsan olsun diye) ağlatıp kurban eder.

Metinde "nasıl söyleyebilirim" anlamına gelen "çi gûyem" ibaresi Tarlan tarafından "bahsettiğim zaman" şeklinde tercüme edilmiştir. Bu onun "çi" edatını zaman zarfı görevinde de kullanılan "**çu**" şeklinde okuduğunu göstermektedir.

2.

Râst âver in kadar tâ cân-ı hod sâzem fedâş

Ez-kazâ tâ çend berhem mî-zenî kâr-ı merâ (20/5)

Ne olur, ona canımı feda edecek kadar işimi rast getir. Ne zamana kadar, **ey kaza**, işimi bozacaksın?

Beyitteki "kazârâ, bilmeyerek" anlamına gelen "ez-kazâ" ibaresi "ey kazâ" şeklinde düşünülmüş olmalıdır. Hitabın kadere değil de sevgiliye yapıldığını düşünerek "Ne zamana kadar işimi bozacaksın?" şeklinde bir anlam tuhaf olmasa gerek.

3.

Ey dîde me-gû kâfer zulf-i siyeh-i û-râ

K'ez-mezheb-i û **dîdem** rûy-i çu meh-i û-râ (23/1)

Ey gözüm, onun siyah zülfüne kâfir (örtücü) deme. Onun mezhebine girdiğimden dolayı ay gibi yüzünü **görmedim**.

Metinde “gördüm” anlamına gelen “dîdem” fiili kullanılmaktadır. Tercümede ise “görmedim” şeklinde olumsuz fiil bulunmaktadır. Matbu metne göre ikinci mısranın anlamı “Onun mezhebine girdiğimden dolayı ay gibi yüzünü gördüm” şeklinde yazılmalıydı.

4.

Ber-murâd-ı dil çu ne-tvân dîden ân meh-pâre-râ
Çeşm **bi-gşâ** der-cihân zâyi‘ me-kon nezzâre-râ (24/1)
Mademki o ay parçasını istediğin gibi göremiyorsun, o halde gözünü hiç **açma**.
Bakışların zayi olmasın.

Metinde “aç” anlamına gelen “bi-guşâ” fiili kullanılmıştır. Tarlan bu fiile “açma” anlamı verdiğini göre fiili “me-guşâ” şeklinde okumuş olmalıdır. Fiil olumlu şekilde düşünülerek ikinci mısraya “Gözünü dört aç, hiçbir bakışı zayi etme, hiçbir fırsatı kaçırma.” şeklinde de anlam verilebilir.

5.

Nîst derd-i ‘ışk-râ hod çâre der-mulk-i cihân
Der-‘adem cüyend **ez-Ferhâd u Mecnûn** çâre-râ (24/2)
Cihan mülkünde aşk derdine çare olmadığı için Ferhat ile Mecnun onu yokluk
âleminde aramaya gittiler.

Tercümede özne konumunda “Ferhât ile Mecnûn” olarak gösterilen kısım metinde “Ferhat ile Mecnun’dan” anlamına gelen “ez- Ferhâd u Mecnûn” şeklinde bulunmaktadır. Ayrılma hali bildiren “ez-“ eki tercümeden dışlanmıştır. Bu ek dışlanılmayarak “Cihan mülkünde aşk derdine çare olmadığı için âşıklar bu derdin çaresini şu anda yokluk diyarında olan veya aslında olmayıp muhayyel/adem olarak görülebilecek olan Ferhat ile Mecnun kıssalarında aradılar.” şeklinde de beyti anlamlandırmak mümkündür.

6.

Nukte-i ‘ışk er konem zâhir **ne ez-dîvâneğî**‘st
Râst goften râz bâ-hem-derd-i hod ferzânegî‘st (61/1)
Aşkın sırrını, nüktesini açığa vuruyorsam, bu bir delilik. Dert ortağına sırrını doğruca söylemek bilâkis akıllıca bir harekettir.

Metinde olumsuzluk anlamı veren “ne” edatı tercümede ihmal edilmiştir. Bu edatla birlikte anlam “Aşkın sırrını, nüktesini açığa vuruyorsam, bu bir delilik değil.” şeklini almaktadır. Bağlam düşünülünce bu şeklin doğru olduğu açıktır. Bir baskı hatası veya dalgalılık eseri olmalıdır.

7.

Ger dehed mâh be-mihret haber ez-menzil-i döst
Ne-konî bâver ezû zân-ki be-**efvâh** dehed (133/4)
Eğer ay sana, muhabbet ve şefkatinden dolayı (güneşi ile) yârin menzilini haber verse dahi ona itimat etme; zira o bu haberi herkese yayar.

İkiyüzlü tipleri niteleyen “Onlar ağızlarıyla/dilleriyle inandık dediler, halbuki kalpleri inanmamıştır” anlamındaki “Kâlû âmennâ bi-**efvâhihim** ve lem tu‘min kulûbuhum” (Mâide/41) ayeti dikkate alınarak ikinci mısraya şöylece anlam verilebilir: “Ona itimat etme, çünkü o gönlüyle değil sadece diliyle bunu söylemektedir.” Bu şekildeki anlam daha tutarlı görünmektedir. “Herkesi yayar” anlamı metnin kabul edemeyeceği zorlama bir yapıdadır.

8.

Ez-hod haberem nîst me-zen ta‘ne ber-âhem
K’în âh-ı ciger-sûz **zi-dil bî-haber** âyed (136/4)
Kendimi bilmiyorum; âh ettiğim için beni ayıplama. Bağrımdan yükselen bu âh **kendine malik olmıyan gönülden** geliyor.

“Kendine malik olmıyan gönül” bir sıfat tamlamasıdır. Buna göre ibarenin “**zi-dil-i bî-haber**” şeklinde okunması gerekmektedir. Halbuki “bu âh gönülden farkında olmadan çıkmaktadır” şeklinde bir anlam verilmeliydi. Her iki şekil arasında bariz bir fark bulunmamaktadır.

9.

Râz-ı dil-i hod-râ me-kon âvâze-i halkân
K’ân derd-i ciger ez-dil-i hîş-est ceres-râ (13/2)

Gönlünün sırrını halka ifşa etme. Can bu yüzden bağıri dertli olmuştur.

“Kendi gönlünün sırrını halka avazeyle/bağırmaıyla bildirmeye gerek yok. Çünkü o yürek derdinin zili/sesti kendi gönlünde bulunmakta, ayrıca avazeye gerek kalmamaktadır.” şeklinde tercüme edilebilecek beyit oldukça serbest bir üslupla anılandırılmıştır.

10.

Ey mihr-i ‘âlem-i cân bi-nmâ cemâl mâ-râ

Burka‘ zi-ruh ber-efgen **mulk-i cihân bi-y-ârà** (9/1)

Ey can âleminin güneşi, bize cemalini göster. Cihan değer o **meleğin** yüzünden duvağını kaldır.

“Mulk” kelimesinin “melek” olarak okunması hem vezin hem anlam açısından problemlidir. İkinci mısranın anlamı “Yüzünden duvağı kaldır da cihan ülkesini (dünyayı) süsle/zinetlendir.” şeklinde olmalıdır.

11.

Ne-kerdî yâd ez-men şive-i yârî hemîn bâşed

Dilem hûn şud zi-endûh-ı tu dil-dârî **hemîn bâşed** (107/1)

Bir an beni hatırlamadın; hakikaten dostluk bu kadar olur. Senin aşkınun eleminden yüreğim hûn oldu, dildarlık bu kadar olur.

Farsça “mi” soru edatı bulunmadığı ve bu tarz soru cümleleri vurguyla belirtildiği için beyit aynı zamanda “Bir an beni hatırlamadın, böyle dostluk olur mu? Senin aşkınun eleminden yüreğim hûn oldu, böyle dildarlık olur mu?” şeklinde de anılandırılabilir. Bu gazelin tamamında Tarlan tarafından soru cümlesi olduğu düşünülmemeye rediflere anlam verilmiştir. Kanaatimizce her beytin ikinci mısraında tekrar edilen “hemîn bâşed” redifine “böyle mi/bu kadar mı olur” anlamı verilse daha tutarlı bir yapıda olabilir.

12.

Yek dem ki n’âyedem ser-i zulf-i tu der-nazar

Yâ Rab Hudâ zi-‘omr-i men ân lahza kem koned (118/2)

Saçını tahayyül etmediğim bir an eğer var ise Allah o ânı benim ömrümden eksiltsin.

Sûdî’nin belirttiği gibi (Kaya, 2008, 443) “Yâ Rab” ibaresinin bağlam düşünülerek “acaba” anlamında kullanıldığı yerler Farsça şiirlerde çokça bulunmaktadır. Burada da ikinci mısraında geçen “Yâ Rab” ibaresine “acaba” anlamı verilerek mısranın anlamı “Acaba Allah o ânı benim ömrümden eksiltir mi?” şeklinde ifade edilebilirdi. Farsça muzari fiilinin üçüncü şahsı aynı zamanda emir anlamı taşıdığı için “kem koned” fiili hem “eksiltir” hem de “eksiltsin” şeklinde tercüme edilebilmektedir. Tarlan’ın verdiği anlamdan anlaşıldığı gibi o tercümede “Yâ Rab” ibaresini metinden kaldırmış olmaktadır.

13.

Ân cefâ-cû bes ki dâred mekr-i husn u dilberî

Kasd-ı pâ-bûşek konem **dâmân-ı pîrâhen keşed** (110/3)

O cefakâr sevgilim, o kadar güzelliğın hilelerini bilir ki ayağım öpmek istediğim zaman gömleğinin eteğini indirir (ayaklarını saklar).

Kanar sözlüğünde “dâmen keşiden” fiiline “kaçınmak, uzak durmak; terketmek” anlamı verilmektedir. Dolayısıyla “dâmân-ı pîrâhen keşed” kısmına “gömleğinin eteğini indirir (ayaklarını saklar)” şeklinde değil de “benden kaçınır, benden uzak durur” anlamı verilebilir.

14.

Bâ-în **kemâl-i** dōst ki mâ-râ’s t pîş-i tu

Ger tîr ber-nişâne zenim ez-kazâ buved (122/8)

Elimizdeki bu muhabbet **yayı** ile senin önünde eğer oku hedefe vurursak bu, kazârâ mı olmuştur?

Tercümeden anlaşıldığına göre Tarlan “kemâl” kelimesini “kemân” olarak okumuştur. Beyitte geçen “tîr, nişâne” kelimeleri göz önüne alınrsa bu şeklin daha doğru olduğu söylenebilir.

15.

Subhî ki ne-bînem ruh-i ân mâh-ı dil-efrûz

Sûzed dilem ez-reşk çu hurşid ber-âyed (137/2)

O gönül aydınlatan ayın yüzünü görmediğim sabah, kanlı gözyaşımın kızılığında **gönlümün alevi** güneş gibi doğar.

Tercümeden “gönlüm yanar” anlamına gelen “sûzed dilem” ibaresinin “gönlümün alevi” anlamına gelen “sûz-i dilem” şeklinde okunduğu anlaşılmaktadır.

16.

Bes ki şud ez-âh u sûz-ı men temâmet şehri pur

Âh mî-binem keşide ber-der u divâr hem (232/5)

Şehir, benim âh u feryadıyla o kadar doldu ki insanlar duvar kenarlarına çekildiler.

İkinci mısraya “bütün kapı ve duvarlara âh çekildiğini/yazıldığını görüyorum” şeklinde bir anlam verilebilirdi. Kapı ve duvarlara “âh” veya “âh mine'l-aşk” yazılmasının öteden beri süregelen bir gelenek olduğu bilinmektedir. İkinci mısraya verilen “İnsanlar duvar kenarlarına çekildiler.” anlamı metinle örtüşmemektedir.

17.

Zûd bi-y-â seyl-i eşk hâne-i gam kon harâb

Şu'le kuş ey berk-ı âh rû be-bed-endiş nih (284/4)

Ey göz yaşı seli, çabuk yetiş, gam evini harap et. Ey âh şimşeği, **alevlen** ve düşmanımı yak, mahvet.

Matbu Farsça metinde kefin üzerine ötre konulmasıyla fiilin “kuş” şeklinde okunacağı gösterilmiştir. “Kuşten” fiili ışık için kullanıldığında “söndürmek” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla “şu'le kuş” ibaresi “ışığı söndür” anlamındadır. Tarlan'ın “alevlen” şeklinde anlam vermesiyle fiili “şu'le keş” şeklinde düşündüğü söylenebilir. Matbu metin dikkate alınarak beyte “Ey göz yaşı seli, çabuk yetiş, gam evini harap et ve ışığı söndür. Ey âh şimşeği, sen de düşmanımı yak, mahvet.” şeklinde anlam verilebilir.

18.

Çi gûyem vasf-ı husn u zulf u rûy-i ân but-i ra'nâ

Ne-dîde **cuş Selîmî** hiç kes hâlî ki û dâred (89/5)

O güzel sevgilinin güzelliğini, zülfünü yüzünü vasf için ne söyleyeyim? Selîmî, onun gibi güzel, ona benzer birisini hiç görmemiştir ki.

“Cuş Selîmî” ibaresi “Selîmî'den başka” anlamına gelmektedir. Tercümede bu anlam korunmamıştır. Buna göre ikinci mısranın anlamı “Selîmî'den başka hiç kimse onun gibi güzel, ona benzer birisini hiç görmemiştir ki.” şeklinde ifade edilmelidir.

SONUÇ

Selîmî mahlasıyla şiir yazar Yavuz Sultan Selîm'in Paul Horn tarafından basılan tenkitli metninde Tarlan tercümesiyle karşılaştırılınca bazı sehivlerin olduğu görülmektedir. Her ne kadar bazı yerlerde “mustakîmu'l-vezn degildir” şeklinde dipnotta açıklama konulmuş, bazı yerlerde de nüshalardaki hiç bir şeklin tatmin edici bir anlam taşımadığı belirtilerek kelimenin farklı bir şekilde okunabileceği durumlar dipnotta belirtilmiş olsa da gözden kaçan kısımların bulunduğu görülebilmektedir. Ayrıca matbu Farsça divanda ve Tarlan tercümesinde bulunan şekilden farklı okunan yerler de Hüseyin Hilmi tarafından yayıma hazırlanarak basılan Farsça divanı esas alan Destâvîz-i Dâniş şerhinde görülebilmektedir. Bütün bunlar divanın yeniden ve kapsamlı bir şekilde ele alınmasının lüzumunu göstermektedir. Dolayısıyla divanın Türkiye kütüphanelerinde bulunan 18 adet yazma nüshalarının tamamı dikkate alınarak tenkitli metin şeklinde basılması, beyitlerin hemen altına anlamlarının verilerek yayımlanması araştırmacılar için yeni ufuklar açacaktır. Bu makale böyle bir çalışmaya giriş olarak kaleme alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Aydın, Seda (2016). *Destâvîz-i Dâniş, Tenkitli Metin ve İnceleme* (s. 180-366), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul.
- Gökmen, Gökhan (2015). *Bârîka Yavuz Sultan Selim'in Farsça Seçme Şiirleri ve Türkçe Tercümeleleri*, İstanbul: Büyüyenay.
- Horn, Paul (1904). *Divân-ı Selîm*, Berlin.
- Hüseyin Hilmi (1306). *Divân-ı Yavuz Sultân Selîm*, İstanbul: Asaduryan.
- Kalyon, Filiz (2015). *Yavuz Sultan Selim'in Şiirlerinden Seçmeler Bârîka*, Ankara: Berikan.
- Kanar, Mehmet (2010). *Farsça-Türkçe Sözlük*, Ankara: Say yayınları
- Kaya, İbrahim (2008). *Şerh-i Divân-ı Hâfîz, Kelimeler-Remizler-Kavramlar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, SBE, Malatya.
- Şeyh Vasfî (1308). *Bârîka, Yavuz Sultân Selîm Eş'ârıyla Tercümeleleri*, İstanbul: Asaduryan
- Tarlan, Ali Nihat (1946). *Yavuz Sultan Selim Divanı (Türkçe tercümesi)*, İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.
- Terzi, Beyza (2017). *Destâvîz-i Dâniş, Tenkitli Metin ve İnceleme* (s. 1-180), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul.